

Verlangen naar vrijheid

Wilt u op de hoogte worden gehouden van de boeken
van uitgeverij Artemis & co? Meldt u zich dan aan voor de
nieuwsbrief via onze website www.uitgeverijartemis.nl

Parinoush Saniee

Verlangen naar vrijheid

Vertaald uit het Engels door
Iris Bol en Marcel Rouwé

Artemis & co

Achter in dit boek vindt u een lijst van de personages en van de plaatsen die in dit verhaal voorkomen, alsmede een verklarende woordenlijst.

Deze roman is fictie. Alle namen, personages, plaatsen en gebeurtenissen zijn ontsproten aan de verbeelding van de auteur of fictief gebruikt. Elke overeenkomst met ware gebeurtenissen of bestaande personen berust op toeval.

ISBN 978 90 472 0281 3

© 2003, 2013 Parinoush Saniee

Voorwoord © 2012 Shahla Lahiji

© 2013 Nederlandse vertaling Artemis & co, Amsterdam,

Iris Bol en Marcel Rouwé

Oorspronkelijke titel *Sahme-Man*

Oorspronkelijke uitgever Roozbahan, Iran

Vanuit het Perzisch vertaald naar het Engels door Sara Khalili

Engelse uitgever Little, Brown

Omslagontwerp b'IJ Barbara

Omslagillustratie © Rui Vale Sousa

Foto auteur © Wahid Saberi

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers n.v., Antwerpen

Voorwoord

Door Shahla Lahiji, de allereerste vrouwelijke uitgever in Iran die zich richt op vrouwenkwesties en vrouwenliteratuur. Ze geeft leiding aan een beweging in Iran die het 'Centrum voor geleerde en verlichte vrouwen' heet en tevens aan uitgeverijen in Iran en L.A. In Zweden is zij uitgeroepen tot 'beste internationale uitgever'.

Verlangen naar vrijheid is een bestseller en een van de controversiëlere romans van het afgelopen decennium. Controversieel omdat het boek na de veertiende druk werd verboden. De schrijfster spande een rechtszaak aan tegen het ministerie van Islamitisch Cultureel Advies, maar nog vóór die diende, verleende het ministerie zelf toestemming om nog één druk uit te brengen. Maar omdat het verbod op volgende drukken niet werd gehandhaafd, is het boek inmiddels meer dan vierentwintig keer herdrukt en voert het nog steeds de bestsellerlijsten aan.

Hoewel de kern van het boek is gebaseerd op vrouwenkwesties en de problemen waar vrouwen mee te maken hebben, is het boek er ook in geslaagd om de aandacht van mannelijke lezers te trekken. Misschien is een van de redenen van het succes dat het meer is dan een gewoon liefdesverhaal dat wordt verteld door een vrouwelijk personage.

Het boek beschrijft het sociale verkeer van Iraniërs gedurende de afgelopen vijf decennia, en begint zo'n twintig jaar voor de revolutie en beslaat de hele periode van de Islamitische Republiek Iran. Hoewel het boek zeer kritisch ten opzichte van de revolutie staat, kan het heel goed het eerste boek zijn geweest dat door de critici met gejuich werd ontvangen en dat toestemming kreeg om uitgegeven te worden in Iran. Het was de revolutie waaraan

vrouwen en mannen gezamenlijk deelnamen om het vorige regime uit te roeien, maar in plaats van getuige te zijn van het ontwaken van de vrijheid, stonden ze ineens oog in oog met de duisternis van middeleeuwse tirannie. De roep om vrijheid werd binnen een paar dagen de kop ingedrukt, het bloed van jonge mensen kleurde de aarde rood en vrouwen werden de eerste slachtoffers in dit slachthuis van religieuze dictatuur. Niet alleen kregen ze de beloofde rechten, voorrechten en respect niet, ook verloren ze alles wat ze onder het vorige regime hadden verworven.

Toen de oorlog tussen Iran en Irak begon, die samenviel met een verbod op alle politieke partijen plus de gevangenneming en daaropvolgende executie van alle politieke activisten, werden de harten van Iraanse jongeren niet alleen bedreigd door kogels van de vijand, maar ook door de gehate doodseskaders van de revolutionaire rechtbanken, en men beweerde dat dit alles ‘in naam van God’ gebeurde.

Verlangen naar vrijheid kan worden beschouwd als een historisch perspectief op het leven van vrouwen in islamitische samenlevingen, en toont duidelijk het brede spectrum van sociale geloofsgemeenschappen van vóór en na de revolutie. Het boek behandelt de meest orthodoxe geloofsgemeenschap, die vrouwen beschouwt als een symbool van het kwaad. Vrouwen proberen mannen tot zonde te verleiden en moeten daarom te allen tijde van top tot teen worden bedekt met een sluier. Ze moeten worden opgesloten in hun ouderlijk huis om te voorkomen dat ze schande en oneer over hun familie zullen brengen en zodra ze oud genoeg zijn om kinderen te baren, wordt het toezicht op hen overgedragen aan een andere man, de ‘echtgenoot’, zodat ze kunnen voldoen aan hun plicht kinderen te krijgen en hem te dienen.

Aan de andere kant had je de vrouwen uit de middenklasse, die de meerderheid vormden in de steden en die erin waren geslaagd om toegang te krijgen tot de universiteiten en posities te bekleden als rechter, arts, advocaat en zelfs minister. Zij hadden vooruitgang geboekt bij het verwerven van hun burgerrechten. Het stond hun vrij om naar het buitenland te gaan, hun dromen na te streven en over het algemeen een onafhankelijk leven te leiden, maar desondanks was het merkbaar dat velen er onderbewust nog traditionele waarden op nahielden. Daarnaast waren er anderen die geen duidelijk beeld hadden van hun burgerrechten en economische vrijheid en, wat eigenlijk nog belangrijker was, zij wisten niets van de traditionele waarden van de maatschappij waarin ze leefden. Zij lazen buitenlandse boeken, en waren zich onbewust van de oeroude cultuur van hun eigen land.

Naast deze groepen waren er politieke activistes die, in het slachthuis van een vernietigd Utopia en verloren dromen, al hun vrouwelijkheid hadden opgeofferd. Zij hadden het continu over de rechten van de arbeidersklasse en beweerden voor sociale gerechtigheid te vechten, maar ook zij waren zich vrijwel onbewust van de werkelijkheid die aan hun eigen maatschappij ten grondslag lag. Zij noemden de algemeen verbreide godsdienst de opium van het volk, maar onderschatten de invloed van dat geloof enorm. Men zou hen zelfs kunnen vergelijken met de traditionele geloofsgemeenschappen want op hun ideologie na, die dezelfde was als die van hun mannelijke kameraden, hadden ze een politieke godsdienst gevormd die even heilig voor hen was als de woorden van God voor de traditionele geloofsgemeenschap.

En dan was er nog de maatschappelijke klasse die zich 'nergens van bewust' was, de mensen op het platteland die zich louter zorgen maakten om hun eerste levensbehoeften. Sommigen van hen waren zo arm dat ze hun dochters verkochten, hoewel ze heel goed wisten dat die meisjes in de prostitutie terecht zouden komen.

De regering van de sjah was zich echter nauwelijks bewust van deze problemen of stond er onverschillig tegenover. Het bewind hield zich voornamelijk bezig met het verspreiden van de beschaving door het hele land en had eenvoudigweg de realiteit van grotere verschillen tussen sociale klassen aanvaard.

Omdat het land voortdurend in angst leefde voor agressie vanuit het buurland in het noorden, de Sovjet-Unie, werd het in de richting van de westerse mogendheden geduwd. Uit vrees voor het communisme onderdrukte het bewind alle politieke partijen, maar het gaf wel steun aan religieuze leiders, zelfs aan degenen die kritiek hadden op de regering. Het bewind gaf hun niet alleen toestemming om meer moskeeën en religieuze scholen te bouwen, maar ondersteunde hen ook volledig in financieel opzicht.

Niet alleen bleek de omvang van hun angst voor het communisme ongegrond, hun absolute steun aan religieuze leiders, die werd gegeven in de hoop de modernisering in evenwicht te brengen met traditionele waarden, bleek een kostbare misrekening.

In die sfeer staken in 1978, één jaar voor de revolutie, voorzichtig geruchten over een opstand de kop op. Het politieke spectrum bestond uit een palet van alle mogelijke groepen en partijen die slechts heel weinig gemeen hadden, behalve hun verlangen naar verandering.

Dit boek gaat over deze periode, een tijdperk vol politieke aardschokken

dat de grond onder de voeten van het volk deed trillen. Het neemt de lezers mee op een reis en laat ze al deze mensen zien met hun verschillende en soms botsende ideologieën die de diverse geloofsgemeenschappen en maatschappelijke klassen vertegenwoordigen. Het boek toont hoe de kortstondige eenheid werd bewerkstelligd, maar ook hoe snel die daarna weer was verdwenen, waarna angst en wanhoop in de plaats kwamen van de hoop op, en de dromen over, een geslaagde revolutie.

Verlangen naar vrijheid is het verhaal van een vrouw dat het leven van vrouwen in Iran beschrijft. Hun talloze pijnen, hun lijden en hun strijd van voor, tijdens en na de revolutie. Het laat duidelijk de redenen zien waarom zoveel Iraanse vrouwen voortrekkers zijn in de strijd om burgerrechten, sociale rechtvaardigheid en mensenrechten.

In de afgelopen dertig jaar is gebleken dat Iraanse vrouwen die onder dit islamitisch regime leven ware heldinnen zijn, die zich verzetten tegen fanatisme en onrecht in elk aspect van het leven.

De schrijfster begint het verhaal met het taalgebruik van een jong meisje dat uit een traditionele familie komt, waarbij zij vertelt over het verdriet, de pijn, de droom om door de muren van fanatisme en achterlijke religieuze overtuiging heen te breken en de strijd om kennis te vergaren. Ze schrijft over meisjes die oud worden zonder ooit jong te zijn geweest, meisjes die de wreedheid van hun ouderlijk huis verlaten via een gedwongen huwelijk.

Parinoush geeft ook een levendige beschrijving van de opofferingen die alleenstaande moeders zich moeten getroosten als hun echtgenoot is gesneuveld in de oorlog of vermoord in de barbaarse gevangnissen van het regime. Zij hebben zich aan deze ellende weten te ontworstelen en zijn er niet alleen in geslaagd om te overleven, maar ook om hun leven te verbeteren door hoger onderwijs te volgen. Dit zijn de vrouwen die weigerden om nog langer slachtoffer te zijn, om zich te laten inpakken door linkse of rechtse ideologieën en die het idee van de man als meerdere van de vrouw voorgoed verwierpen.

Parinoush is van huis uit psychologe, sociologe en onderzoekster die jarenlang als topfunctionaris en adviseuse voor diverse ministeries heeft gewerkt. Ze heeft talloze onderzoeksprojecten met verschillende groepen voor de overheid gedaan en daarnaast heeft ze haar werkwijze op verscheidene universiteiten gedoceerd. Dit boek is haar eerste literaire werk, en het is tegelijk een vernieuwende manier om de resultaten van een onderzoeksproject te presenteren.

Naar mijn mening is dit een meesterwerk binnen de hedendaagse Iraanse literatuur.

Haar boek geeft een kleurrijke beschrijving van verschillende vrouwen uit alle bevolkingslagen en geloofsgemeenschappen. De schrijfster tracht hen op haar schilderdoek allemaal met elkaar in verband te brengen en zo hun strijd te schilderen bij het vinden en veroveren van hun rechtmatige plek in de maatschappij die hun al zo lang is ontzegd.

Vanwege haar werk en uit vrouwelijke nieuwsgierigheid legt Parinoush de lezers een aantal vragen voor over het leven en de prestaties van de vrouwen die meededen aan de revolutie en daar alles voor hebben opgeofferd, maar toch tot de ontdekking kwamen dat ze tweederangs burgers waren geworden en al hun burgerrechten waren kwijtgeraakt.

Waar is mijn deel? Waar is mijn aandeel na alles wat ik heb gegeven, na al mijn opofferingen, na al mijn toewijding en plichtsbetrachting toen ik van een huis een thuis maakte en mijn kinderen grootbracht? Moeten we het moederschap beschouwen als 'een doornenkroon' op ons hoofd en al onze emotionele behoeften en gevoelens vergeten? Zijn we gedoemd alles te moeten geven zonder daar iets voor terug te krijgen? Of zijn we gedoemd om te sterven op ons Golgota terwijl we ons eigen kruis van 'liefhebbende moeder' dragen?

Hoe zou u die vragen beantwoorden?

1

Ik stond altijd versteld van wat mijn vriendin Parvaneh allemaal deed. Ze hield nooit rekening met de eer en goede naam van haar vader. Op straat praatte ze hard, ze keek naar de etalages van winkels en soms bleef ze zelfs stilstaan om me dingen aan te wijzen. Hoe vaak ik ook zei 'Dat is niet netjes, laten we doorlopen', ze negeerde me gewoon. Eén keer riep ze me zelfs vanaf de overkant van de straat en tot overmaat van ramp gebruikte ze mijn voor-naam. Ik schaamde me zo dat ik bad dat ik ter plekke zou smelten en in de grond verdwijnen. Godzijdank was geen van mijn broers in de buurt, want wie weet wat er dan zou zijn gebeurd.

Toen we uit Qom waren verhuisd, mocht ik van vader doorgaan met school. Later, toen ik hem vertelde dat meisjes in Teheran geen chador droegen op school en dat ik zou worden uitgelachen, vond hij het zelfs goed dat ik alleen een hoofddoek droeg, maar ik moest hem wel beloven voorzichtig te zijn en hem niet te schande te maken door het slechte pad op te gaan en bedorven te raken. Ik begreep niet wat hij bedoelde en ik wist ook niet hoe een meisje kon bederven als oud brood, maar ik wist wel wat ik moest doen om hem niet te schande te maken, zelfs zonder een chador of een fatsoenlijke hidjab te dragen. Ik ben dol op oom Abbas! Ik hoorde hem tegen vader zeggen: 'Broer, toch! Een meisje moet een goed karakter hebben. Het gaat niet om een fatsoenlijke hidjab. Wanneer ze een slecht karakter heeft, doet ze onder haar chador duizend dingen die een vader al zijn eer ontnemen. Nu jullie in Teheran wonen, moeten jullie je ook gaan gedragen als Teherani's. De tijd dat we meisjes in huis opsloten is voorbij. Laat haar naar school gaan en zich kle-

den als iedereen, anders valt ze juist nog meer op.'

Oom Abbas was heel wijs en verstandig, en dat kon ook niet anders, want in die tijd woonde hij al bijna tien jaar in Teheran. Hij kwam alleen naar Qom als er iemand doodging. Wanneer hij op bezoek kwam, zei grootmoeder – God hebbe haar ziel – steevast: 'Abbas, waarom kom je me toch niet vaker opzoeken?'

En dan zei oom Abbas hardop lachend: 'Wat kan ik eraan doen? Zeg maar tegen de familieleden dat ze vaker moeten sterven.'

Dan gaf grootmoeder hem een klap en kneep ze zo hard in zijn wang dat de plek nog lang zichtbaar bleef.

De vrouw van oom Abbas kwam uit Teheran. Ze droeg altijd een chador als ze naar Qom kwam, maar iedereen wist dat ze in Teheran niet de fatsoenlijke hidjab droeg. Haar dochters gingen hun eigen gang. Zij gingen zelfs zonder hidjab naar school.

Toen grootmoeder overleed, verkochten haar kinderen het familiehuis waarin wij woonden, en gaven ze iedereen zijn deel. Oom Abbas zei tegen vader: 'Broer, hier moet je niet langer blijven wonen. Pak je spullen in en ga met me mee naar Teheran. We leggen onze erfdelen bij elkaar en dan kopen we een winkel. Ik zal bij mij in de buurt een huis voor je huren en dan kunnen we samen aan de slag. Kom op, bouw voor jezelf iets op. Alleen in Teheran kun je geld verdienen.'

Eerst maakte mijn oudste broer, Machmoud, bezwaar. Hij zei: 'In Teheran hebben ze geen aandacht voor het geloof meer.'

Maar mijn broer Achmed was blij. 'Ja, we moeten gaan,' zei hij beslist. 'We moeten vooruit komen in het leven, nietwaar?'

En moeder zei waarschuwend: 'Denk toch aan de meisjes. Die zullen daar nooit een fatsoenlijke echtgenoot kunnen vinden. Onze vrienden en familie wonen allemaal hier. Massoumeh heeft het certificaat van de zesde klas en ze heeft zelfs nog een jaar doorgeleerd. Het wordt tijd dat ze gaat trouwen. En Faati moet dit jaar naar school. De hemel mag weten wat er in Teheran van haar zal worden. Iedereen zegt dat meisjes die opgroeien in Teheran niet deugen.'

Ali, die in de vierde klas zat, zei: 'Voor haar geldt dat niet. Ik ben er ook nog, hoor! Ik zal haar goed in de gaten houden en zorgen dat ze zich gedraagt.' Toen gaf hij Faati, die op de grond zat te spelen, een schop. Ze begon te krijsen, maar niemand besteedde aandacht aan haar.

Ik ging naar haar toe, sloeg mijn armen om haar heen en zei: ‘Wat een onzin. Bedoel je soms dat alle meisjes in Teheran slecht zijn?’

Broer Achmed, die dol was op Teheran, snauwde: ‘Hou je mond, jij!’ Toen richtte hij zich tot de anderen en zei: ‘Het probleem is Massoumeh. We moeten haar hier uithuwelijken en daarna naar Teheran verhuizen, dan hebben we een lastpost minder. En Ali moet op Faati letten.’ Hij gaf Ali een klopje op zijn rug en zei trots dat hij een ijverige, eerbare jongen was en dat hij zich verantwoordelijk zou gedragen. De moeder zakte me in de schoenen. Achmed was er vanaf het begin op tegen geweest dat ik naar school ging. Dat kwam doordat hij zelf niet kon leren en telkens in de achtste klas was blijven zitten. Uiteindelijk was hij van school gegaan, en nu wilde hij niet dat ik langer zou doorleren dan hij.

Grootmoeder – God hebbe haar ziel – vond het ook maar niets dat ik nog steeds op school zat en zij gaf moeder telkens de wind van voren: ‘Je dochter kan niks. Als ze trouwt, zullen ze haar binnen een maand terugsturen.’ Tegen vader zei ze: ‘Waarom blijf je geld uitgeven aan dat meisje? Aan meisjes heb je niks, ze zijn van iemand anders. Je werkt heel hard en spendeert je geld aan haar en uiteindelijk moet je nog veel meer ophoesten om haar weg te geven.’

Hoewel Achmed al twintig was, had hij geen echte baan. Hij was boodschappenjongen voor de winkel van oom Assadollah in de bazaar, maar eigenlijk hing hij altijd op straat rond. Hij leek in niets op Machmoud, die slechts twee jaar ouder was dan hij, maar die ernstig, betrouwbaar en bijzonder vroom was en het nooit liet afweten als het tijd was om te bidden of te vasten. Iedereen dacht dat Machmoud jaren ouder was dan Achmed.

Moeder wilde dolgraag dat Machmoud met Echteram-Sadat, mijn nicht van moederskant, zou trouwen. Ze zei dat Echteram-Sadat een *sayyid* was, een nakomeling van de profeet. Maar ik wist dat mijn broer juist erg gesteld was op Mahboubeh, mijn nicht van vaderskant. Elke keer dat zij bij ons thuis kwam begon Machmoud te blozen en te stamelen. Dan stond hij in een hoekje naar Mahboubeh te kijken, vooral wanneer haar chador van haar hoofd gleden. En Mahboubeh – God zegene haar – was zo vrolijk en frivool dat ze vaak vergat om zich netjes te bedekken. Wanneer grootmoeder haar erop wees dat ze zich zedig moest gedragen ten overstaan van een man die geen direct familielid van haar was, zei ze: ‘Ach, wat geeft het, grootmoeder, ze zijn net broers van me!’ En dan begon ze weer te lachen.

Ik had gemerkt dat Machmoud telkens twee uur ging zitten bidden zodra

Mahboubeh weg was, en dan herhaalde hij voortdurend: 'Moge God zich over onze ziel ontfermen! Moge God zich over onze ziel ontfermen!' Hij dacht vast dat hij een zonde had begaan. Maar zoiets weet alleen God.

Voordat we naar Teheran verhuisden werd er een tijdlang flink geruzied bij ons thuis. Het enige waar iedereen het over eens was, was dat ze moesten zorgen dat ik aan de man kwam zodat ze van me af waren. Het leek wel alsof de hele bevolking van Teheran op mijn komst wachtte zodat ze me konden bezoedelen. Ik ging elke dag naar het heiligdom van de heilige Massoumeh om tot haar te bidden. Dan vroeg ik haar iets te doen waardoor mijn familie me toch mee zou nemen en me naar school zou laten gaan. Ik huilde en zei dat ik wou dat ik een jongen was of dat ik ziek werd en doodging, zoals Zari. Mijn zusje, drie jaar ouder dan ik, was op haar achtste aan difterie overleden.

Godzijdank werden mijn gebeden verhoord en klopte er niemand bij ons aan om om mijn hand te vragen. Vader regelde zijn zaken en oom Abbas huurde een huis voor ons in de buurt van de Gorganstraat. Daarna wachtte iedereen maar gewoon af wat er van mij zou worden. Steeds als moeder in gezelschap was van mensen die ze hoog had zitten zei ze: 'Het is hoog tijd dat Massoumeh gaat trouwen.' En dan werd ik rood van schaamte en woede.

Maar de heilige Massoumeh stond kennelijk aan mijn kant, want niemand kwam me een aanzoek doen. Na een tijdje liet mijn familie op een of andere manier een vroegere huwelijkskandidaat, die met een ander getrouwd was en weer gescheiden, weten dat hij zich opnieuw moest melden. Hij was in goeden doen en nog betrekkelijk jong, maar niemand wist waarom hij al na een paar maanden van zijn vrouw was gescheiden. Op mij kwam hij driftig en eng over. Toen ik erachter kwam wat mij voor gruwelijks te wachten stond, liet ik alle decorum varen, wierp me voor vader op de knieën en huilde een emmer vol tranen, tot hij erin toestemde me mee te nemen naar Teheran. Vader was teerhartig en ik wist dat hij van me hield, ook al was ik een meisje. Volgens moeder maakte hij zich sinds Zari's dood zorgen om me; ik was heel mager en hij vreesde dat ik ook zou sterven. Hij had altijd geloofd dat God hem had gestraft door hem Zari af te nemen omdat hij ondankbaar was geweest toen ze werd geboren. Wie zal het zeggen? Misschien was hij ook ondankbaar geweest toen ik werd geboren? Maar ik hield oprecht van hem. Hij was de enige bij ons thuis die me begreep.

Elke dag pakte ik als hij thuiskwam een handdoek en ging ik naast de spiegelvijver staan. Dan legde hij zijn hand op mijn schouder en dompelde zijn

voeten een paar maal in het water. Daarna waste hij zijn handen en gezicht. Ik gaf hem de handdoek en terwijl hij zijn gezicht afdroogde keek hij me over de rand van de handdoek aan met zijn lichtbruine ogen. In zijn blik las ik dat hij van me hield en blij met me was. Het liefst zou ik hem hebben gekust, maar ja, het was voor een volgroeid meisje onfatsoenlijk om een man te kussen, zelfs als die man haar vader was. Hoe dan ook, vader kreeg medelijden met me en ik zwoer bij alles in de wereld dat ik me niet zou laten bederven en niets zou doen om hem te schande te maken.

Naar school gaan in Teheran was weer een heel andere zaak. Achmed en Machmoud waren er allebei op tegen dat ik door zou leren en moeder vond naailes veel nuttiger voor me. Maar door te smeken, te pleiten en mijn tranen volop te laten stromen wist ik vader zover te krijgen dat hij niet naar hen luisterde, en hij schreef me in voor de achtste klas van de middelbare school.

Achmed was zo kwaad dat hij me wel kon wurgen en hij vond altijd wel een reden om me in elkaar te slaan. Maar ik wist wat hem echt dwarszat, dus hield ik mijn mond. Mijn school lag niet ver van ons huis, op ongeveer een kwartier, twintig minuten loopafstand. In het begin volgde Achmed me stiekem, maar ik trok mijn chador altijd strak om me heen en lette erop dat ik hem geen enkele aanleiding gaf. Op zijn beurt wisselde Machmoud geen woord meer met me; hij negeerde me volkomen.

Na een tijdje vonden ze allebei een baan. Machmoud ging werken in een winkel in de bazaar van de broer van meneer Mozaffari en Achmed ging in de leer bij een timmerman in de wijk Shemiran. Volgens meneer Mozaffari zat Machmoud de hele dag in de winkel en was hij heel betrouwbaar en vader zei altijd: 'Eigenlijk houdt Machmoud de winkel van meneer Mozaffari draaiende.' Achmed kreeg daarentegen al snel veel vrienden en kwam pas 's avonds laat thuis. Na een poosje had iedereen door dat de stank die om hem heen hing van de alcohol kwam, van arak om precies te zijn, maar niemand zei er iets van. Vader liet zijn hoofd hangen en weigerde te reageren als Achmed hem begroette. Machmoud wendde zich snel af en zei: 'Moge God genade hebben. Moge God genade hebben.' En moeder warmde haastig zijn eten op en zei: 'Mijn kind heeft kiespijn en moet er alcohol op doen tegen de pijn.' Het was niet duidelijk wat voor ongeneeslijke aandoening hij aan zijn gebit had. Meestal nam moeder Achmed in bescherming, per slot van rekening was hij haar lieveling.

Thuis had meneertje Achmed nog een ander tijdverdrijf gevonden: het

huis van onze buurvrouw, mevrouw Parvin, vanuit een raam op de bovenverdieping in de gaten houden. Mevrouw Parvin was meestal druk bezig in de voortuin en uiteraard viel haar chador daarbij altijd af. Achmed bleef roerloos voor het raam van de woonkamer staan. Eén keer zag ik hen zelfs naar elkaar gebaren.

Hoe dan ook, Achmed had zoveel afleiding dat hij mij helemaal vergat. Zelfs toen vader mij naar school liet gaan met een hoofddoek in plaats van een complete chador, werd er slechts één dag geschreeuwd en ruzie gemaakt. Niet dat Achmed het vergat, hij ging gewoon niet langer tegen me tekeer en wisselde geen woord meer met me. In zijn ogen was ik de belichaming van de zonde geworden. Hij keek me zelfs niet meer aan.

Maar dat kon me niets schelen. Ik ging naar school, haalde goede cijfers en kreeg veel vriendinnen. Wat wilde ik nog meer van het leven? Ik was oprecht gelukkig, vooral toen Parvaneh mijn beste vriendin werd en we elkaar beloofden om nooit geheimen voor elkaar te hebben.

Parvaneh Achmadi was een vrolijk meisje. Ze kon goed volleyballen en zat in het schoolteam, maar voor de andere vakken haalde ze niet zulke goede cijfers. Ik wist zeker dat ze geen slecht meisje was, maar er waren niet veel regels waar ze zich aan hield. Ik bedoel, ze zag geen verschil tussen goed en kwaad of tussen gepast of ongepast, en ze had geen flauw idee hoe ze de goede naam en eer van haar vader hoog moest houden. Ze had wel broers, maar ze was niet bang voor hen. Soms maakte ze zelfs ruzie met ze en als zij haar sloegen, sloeg ze gewoon terug. Parvaneh moest overal om lachen, en dat deed ze ook altijd, zelfs op straat. Het leek wel alsof haar nooit was verteld dat een meisje haar tanden niet mag laten zien als ze lacht, en dat ze geen geluid mag maken. Ze vond het altijd raar als ik tegen haar zei dat dat onfatsoenlijk was. Dan keek ze verbaasd en vroeg ze: 'Waarom dan?' Soms keek ze me aan alsof ik uit een andere wereld kwam. (Was dat ook niet zo?) Zij kende bijvoorbeeld de namen van alle auto's en hoopte dat haar vader een zwarte Chevrolet zou kopen. Ik wist niet wat een Chevrolet voor auto was, maar ik wilde mezelf niet belachelijk maken door dat toe te geven.

Op een keer wees ik naar een prachtige auto die er nieuw uitzag en ik vroeg: 'Is dat nou de Chevrolet die jij mooi vindt, Parvaneh?'

Parvaneh keek eerst naar de auto, vervolgens naar mij en barstte toen in lachen uit. Ze gierde het uit. 'O, wat een mop. Ze denkt dat een Fiat een Chevrolet is.'

Ik werd vuurrood, tot aan mijn oren, en ik kon wel door de grond zakken van schaamte. Omdat zij zo hard moest lachen én omdat ik zo stom was geweest mijn onwetendheid te laten blijken.

Bij Parvaneh thuis hadden ze ook een radio en een televisie. Ik had weleens een televisie gezien, oom Abbas had er thuis een, maar wij hadden alleen een grote radio. Toen grootmoeder nog leefde en als mijn broer Machmoud thuis was luisterden we nooit naar muziek, omdat dat zondig was. Vooral nummers die door een vrouw werden gezongen en die een flink tempo hadden. Hoewel vader en moeder allebei heel vroom waren en wisten dat het ongepast was om naar muziek te luisteren, waren ze minder streng in de leer dan Machmoud. Als Machmoud niet thuis was, zette moeder de radio aan, maar wel zo zacht dat de burens het niet konden horen. Ze kende zelfs de tekst van een paar liedjes, vooral die van Pouran Shahpouri, en vaak zong ze die zachtjes in de keuken mee.

Op een dag zei ik: ‘Moeder, wat kent u veel liedjes van Pouran.’

Ze ontplofte als een voetzoeker en beet me toe: ‘Hou je mond. Wat is dat voor dom geklets? Laat je broer het maar niet horen.’

Als vader thuiskwam voor het middageten zette hij altijd de radio aan om naar het nieuws van twee uur te luisteren, maar daarna vergat hij steevast om hem weer uit te zetten. Na het nieuws kwam het muziekprogramma van Golha en dan bewoog vader onwillekeurig zijn hoofd op en neer op de maat van de muziek. Wat ze ook zeggen, ik weet zeker dat vader dol was op de stem van Marzieh. Wanneer er nummers van haar werden gedraaid, zei hij nooit: ‘Moge God ons genadig zijn. Zet dat ding uit.’ Maar wanneer Vighen zong, realiseerde hij zich opeens weer dat hij diepgelovig was en dan riep hij: ‘Die Armeen is weer aan het zingen. Doe de radio uit.’ Maar ik vond de stem van Vighen geweldig. Ik weet niet waarom, maar die deed me altijd aan oom Hamid denken. Voor zover ik me kan herinneren was oom Hamid een knappe man. Hij was anders dan zijn broers en zussen. Hij rook naar eau de cologne, en dat was een zeldzaamheid in mijn leven... Toen ik nog een kind was nam hij me vaak in zijn armen en dan zei hij tegen mijn moeder: ‘Goed gedaan, zus. Je hebt een prachtig meisje gekregen. Godzijdank lijkt ze niet op haar broers. Anders zou je een grote ton moeten kopen om haar in het zuur in te leggen.’

Dan riep moeder steevast: ‘O! Wat bedoel je daarmee? Wat is er lelijk aan mijn zonen? Het zijn stuk voor stuk knappe jongens. Goed, ze hebben een beetje een geelbruine huid, maar dat geeft niks. Een man hoort ook niet knap te zijn. Heel vroeger werd al gezegd dat een man bonkig, lelijk en humeurig

moet zijn.’ Die laatste woorden zong ze altijd, en dan moest oom Hamid hartelijk lachen.

Ik leek op mijn vader en zijn zus. De mensen dachten altijd dat Mahboubeh en ik zusjes waren, maar zij was knapper dan ik. Ik was mager en zij was mollig, en terwijl mijn haar – wat ik ook deed – niet wilde krullen, had zij een grote bos lange krullen. We hadden allebei donkergroene ogen, een gladde huid en kuiltjes in onze wangen als we lachten. Haar tanden waren een beetje ongelijk en ze zei vaak tegen me: ‘Jij boft maar dat jouw tanden zo wit en recht zijn.’

Moeder en de rest van de familie zagen er anders uit. Zij hadden een olijfbuine huid, zwarte ogen, golvend haar en waren aan de dikke kant. Maar niemand was zo gezet als de zus van mijn moeder, tante Ghamar. Natuurlijk waren ze niet lelijk. Vooral mijn moeder niet. Wanneer zij de haartjes op haar gezicht met een draad had verwijderd en haar wenkbrauwen had geëpileerd, leek ze precies op de plaatjes van Miss Sunshine op onze borden en schotels. Moeder had een moedervlekje bij haar mondhoek en ze zei vaak: ‘Toen je vader om mijn hand kwam vragen werd hij spontaan verliefd op me zodra hij dat moedervlekje zag.’

Ik was zeven of acht toen oom Hamid vertrok. Toen hij bij ons kwam om afscheid te nemen, nam hij me in zijn armen en zei tegen mijn moeder: ‘Zus, huwelijk deze bloem in Godsnaam niet te snel uit. Laat haar eerst een opleiding volgen en een dame worden.’

Oom Hamid was de eerste van onze familie die naar het Westen ging. Ik kon me geen voorstelling maken van de landen overzee. Ik dacht dat het daar leek op Teheran, maar dan verder weg. Eens in de zoveel tijd stuurde hij een brief en foto’s naar oma Aziz. Die foto’s waren prachtig. Ik weet niet waarom, maar hij stond altijd in een tuin, omringd door planten, bomen en bloemen. Later stuurde hij een foto van zichzelf met een blonde vrouw die geen hidjab droeg. Die dag zal ik nooit vergeten. Het was laat in de middag. Oma Aziz kwam op bezoek, zodat vader de brief aan haar kon voorlezen. Vader zat naast zijn moeder op de vloerkussens. Hij las de brief eerst alleen voor zichzelf en riep toen plotseling: ‘Geweldig! Gefeliciteerd! Hamid Agha is getrouwd en dit is een foto van zijn vrouw.’

Oma Aziz viel flauw. Grootmoeder Sadeghi, die het nooit goed met haar had kunnen vinden, bedekte haar mond met haar chador en gniffelde. Moeder sloeg zichzelf op haar hoofd. Ze wist niet of ze zelf ook moest flauwvallen

of dat ze haar moeder weer bij moest brengen. Toen oma Aziz eindelijk weer bij bewustzijn was gekomen en ze veel warm water had gedronken en kandij-suiker had gegeten zei ze ten slotte: 'Zijn die mensen dan geen zondaars?'

'Nee! Het zijn geen zondaars,' zei vader schouderophalend. 'Bovendien zijn het belezen mensen. Het zijn Armeniërs.'

Nu begon oma Aziz zichzelf op haar hoofd te slaan, maar moeder pakte haar handen en zei: 'Hou daar in Godsnaam mee op. Zo erg is het niet. Hij heeft haar tot de islam bekeerd. Een moslimman mag met een niet-moslim trouwen als hij haar bekeert, dat kun je aan iedere man vragen. Bovendien word je door God beloond als je iemand bekeert.'

Oma Aziz keek haar mat aan en zei: 'Dat weet ik wel. Sommigen van onze profeten en imams hebben niet-moslims tot vrouw genomen.'

'Nou, als God het wil, is het een zegen,' zei vader lachend. 'Vertel, wanneer gaan jullie het vieren? Een buitenlandse vrouw is toch wel een feestje waard.'

Grootmoeder trok haar wenkbrauwen op en zei: 'Moge God het verhoeden. Een schoondochter is op zich al geen pretje en alsof dat niet erg genoeg is komt deze uit een ander land, is ze onwetend en heeft ze geen flauw idee wat er in ons geloof als rein of onrein wordt beschouwd.'

Oma Aziz, die haar energie hervonden leek te hebben, herstelde zich en toen ze opstond om weg te gaan zei ze: 'Een bruid is een zegen voor het huis. Wij zijn niet zoals sommige andere mensen die hun schoondochters niet waarderen en denken dat ze een dienstmeid in huis hebben gehaald. Wij koesteren onze schoondochters en wij zijn trots op ze. En al helemaal op een schoondochter uit het Westen.'

Grootmoeder Sadeghi kon het gepoeh van oma Aziz niet verdragen en zei sarcastisch: 'Ja, ik heb gezien hoe trots je was op de vrouw van Assadollah Khan.' Daarna voegde ze er vilein aan toe: 'En het is maar de vraag of ze zich daadwerkelijk tot de islam heeft bekeerd. Misschien heeft ze wel een zondaar gemaakt van Hamid Agha. Sterker nog, Hamid Agha is nooit een goede, beledigende gelovige geweest. Anders was hij nooit naar Zondaarstan verhuisd.'

'Hoor je dat, Mostafa Khan?' viel oma Aziz uit. 'Hoorde je wat ze tegen me zei?'

Uiteindelijk kwam vader tussenbeide en maakte een einde aan het gesteggel.

Oma Aziz gaf al snel een groot feest en scheidte tegenover iedereen op over haar westerse schoondochter. Ze deed de foto in een lijst die ze op de schoorsteenmantel zette en aan alle vrouwen liet zien. Maar tot haar dood bleef ze

aan moeder vragen: 'Is Hamids vrouw echt moslim geworden? Als Hamid maar geen Armeen is geworden.'

Nadat oma Aziz was overleden, hoorden we jarenlang maar heel weinig van oom Hamid. Ik heb eens foto's van hem mee naar school genomen en die aan al mijn vriendinnen laten zien. Parvaneh vond hem heel erg leuk. 'Wat een knapperd,' zei ze. 'Hij boft maar dat hij naar het Westen is verhuisd. Ik wou dat wij daar ook naartoe konden.'

Parvaneh kende alle liedjes. Zij was fan van Delkash. De ene helft van de meisjes op school was fan van Delkash en de andere helft van Marzieh. Ik moest ook fan worden van Delkash, anders wilde Parvaneh geen vriendinnen meer met me zijn. Zij kende zelfs zangers en zangeressen uit het Westen. Bij haar thuis hadden ze een grammofoon waarop ze platen draaiden. Die heeft ze me een keer laten zien. Het leek net een klein koffertje met een rood deksel. Ze zei dat het een draagbaar model was.

Het schooljaar was nog niet eens afgelopen en ik had al heel veel geleerd. Parvaneh leende altijd mijn schriften en aantekeningen en soms deden we samen ons huiswerk. Het kon haar niks schelen als ze daarvoor bij mij thuis moest komen. Ze was altijd heel aardig en gemoedelijk en lette absoluut niet op wat wij al dan niet bezaten.

Ons huis was tamelijk klein. Drie traptreden leidden naar de voordeur, die uitkwam op de binnenplaats met in het midden een spiegelvijver. Aan de rand daarvan hadden we een groot houten bed neergezet, en daartegenover, aan de andere kant van de vijver, was een bloembed. Ik bedoel dat de lange kant van het bloembed parallel liep met de korte kant van de spiegelvijver. De keuken, waar het altijd donker en zwart was, lag apart van het huis aan het einde van de binnenplaats en daarnaast was de badkamer. Buiten was een gootsteen, dus we hoefden onze handen en gezichten niet bij de waterpomp van de spiegelvijver te wassen. In het huis, links van de grote deur, waren vier traptreden die naar een kleine overloop leidden. Daar kwamen de deuren van de twee kamers beneden op uit. Er was ook een trap die naar boven ging, waar nog twee kamers waren die met een tussendeur waren verbonden. De voorkamer was de woonkamer en die had twee ramen. Vanaf de zijkant kon je de binnenplaats en een stuk van de straat zien, en aan de andere kant kon je het huis van mevrouw Parvin zien. De ramen van de andere kamer, waar Machmoud en Achmed sliepen, keken uit op het achterste gedeelte van de binnenplaats en boden ook een vrije blik op de achtertuin van het huis achter het onze.